

‘Living Lab Marneslenk 2.0’

Verslag van een zoektocht naar een weerbaarder landschap

Living lab Marneslenk 2.0

28 - 31 augustus 2017

Pingjum en omgeving

Organisatie:

Bureau Peter de Ruyter, landschapsarchitectuur

Kenniscentrum Landschap, Rijksuniversiteit Groningen

Stichting Nieuw Atlantis, Pingjum

Inleiding

Voor jullie ligt het verslag van het Living Lab Marneslenk 2.0, een werkweek die van 28 tot 31 augustus 2017 werd gehouden in en om Pingjum in het gebied van de Marneslenk. Doel van de week was om met elkaar na te denken over de toekomst van de 'vergeten slenk', een voormalige zeearm die de verbinding vormde tussen Bolsward en de open zee. In het gebied zullen in de nabije toekomst grote transitie plaatsvinden in het licht van de klimaatverandering. De zeespiegel stijgt, de extremen in het weer zullen toenemen, zoetwater wordt meer en meer een schaars goed. Een buitengewoon urgente opgave. Hoe kunnen we het gebied weerbaarder maken?

Om op een frisse manier naar deze opgave te kunnen kijken is een bijzondere werkwijze gehanteerd in de vorm van een Living Lab. In korte tijd - onder hoge druk - is door een kleine groep, jonge, getalenteerde onderzoekers ontworpen aan oplossingen. De week zinderde van energie en creativiteit. En gevoed door inspirerende lezingen, veldexcursies en oude verhalen van bewoners is het resultaat aan het einde van de week verbluffend te noemen. Of zoals een enthousiaste dijkgraaf Paul van Erkelens van Wetterskip Fryslân het bij de eindpresentatie verwoordde: 'Ik weet niet of alle voorstellen haalbaar zijn, maar dit is wel dé manier van werken om naar de problemen van deze tijd te kijken. We moeten zoeken naar integrale oplossingen en daarbij hebben we de creativiteit van jonge mensen hard nodig'.

Veel leesplezier!

De organisatie,

Bob Driessen
Gerda Holzhaus
Peter de Ruyter
Theo Spek
Anne Wolff

De opgave

De Friese waddenkust was tot in de vroege middeleeuwen een getijdenlandschap en stond in open verbinding met de zee. Het was een zompig labyrint van geulen, kwelders, moerasbossen en terpen. Een aantal grote slenken deelde de kustlijn op. In Friesland waren dat van oost naar west; de Lauwers, de Middelsee en de Marne. Na de aanleg van de eerste dijken rond 1100 kwam het zeewater meer en meer uit het zicht en op afstand te liggen. Omdijkingen, zoals de Pingjumer Gulden Halsband, werden onderdeel van in- en aandijkingen. De Marneslenk, die Bolsward als Hanzestad met de open zee verbond, slibde langzaam dicht en werd rond 1200 ingedijkt. Ditzelfde gebeurde met de Middelsee, stapsgewijs tot 1750. Alleen de Lauwers is in de vorm van het huidige Lauwersmeer nog watervoerend. Van de drie grote slenken zou je de Marneslenk 'de vergeten slenk' kunnen noemen. Alleen door de afwijkende teelt van graan, bieten en aardappelen is de 'lytse bouwhoek' nog enigszins herkenbaar in het eenvormige, egaalgroene gras van de Greidhoeke. Van het water, de Marne rest nog weinig. Maar toch, het geoefende oog kan de 'billende' klei van de slenk, het dijkje van de Halsband, de subtiele hoogteverschillen in het landschap nog enigszins herkennen.

In het landschap van de Marneslenk zullen in de nabije toekomst grote veranderingen gaan plaatsvinden. Deels zijn dit autonome veranderingen, deels zijn dit 'bedachte' veranderingen. Een belangrijke autonome verandering is de klimaatverandering. Voor de Marneslenk en omgeving betekent dit dat het peil van de Waddenzee geleidelijk zal stijgen (met 35 cm tot 2052 en met 100 cm of meer tot eind deze eeuw is de verwachting). De Afsluitdijk wordt versterkt als onderdeel van het samenwerkingsverband De Nieuwe Afsluitdijk, ook de 'seedyk' ten zuiden van Harlingen zal op korte termijn opnieuw moeten worden bekeken op veiligheid.

Een direct gevolg van de zeespiegelstijging is de verzilting van het binnendijks gebied. Dit heeft grote consequenties voor de landbouw en de omgang met zoetwater. Zoetwater zal in de toekomst schaarser en schaarser worden, of beter gezegd de beschikbaarheid door de seizoenen heen zal ingrijpend veranderen; winters worden natter en natter en zomers zullen steeds droger worden. Hoe hiermee om te gaan?

Is er een mogelijkheid om een deel van de boezem af te koppelen en een deel van de Marneslenk weer in peil te laten fluctueren? Een ander vraagstuk is de terugloop aan biodiversiteit in het gebied van de Marneslenk, in de volksmond ook wel de 'groene woestijn' genoemd. Een nieuwe relatie tussen zoet en zout kan zorgen voor een vitale kust op de langere termijn en een toename van de biodiversiteit in het gebied door de ontwikkeling van nieuwe ecologische gradiënten.

Een bedachte verandering is de status van Unesco Werelderfgoed voor de Waddenzee. Dit betekent dat de Waddenzee op mondiale schaal een uitzonderlijke betekenis heeft op het gebied van natuur. Vanuit het oogpunt van recreatie en toerisme zou je dit graag willen laten zien, beleefbaar maken en willen uitventen. Op dit moment functioneert de Waddendijk als een strikte en harde grens. De bewoners van het plangebied staan met hun rug naar de zee. Hoe kunnen we de groene Berlijnse muur op termijn 'slechten' en de Waddenzee beter beleefbaar maken? Een andere houding ten opzichte van de zee zou een belangrijke economische verbreding en impuls voor de omgeving van Pingjum kunnen betekenen, zeker als je het koppelt aan de bijzonder rijke cultuurhistorie van het gebied en de voortgaande strijd 'tegen en met het water'.

Hoe kunnen we het landschap van de Marneslenk weerbaarder, aantrekkelijker en beter afleesbaar maken in de toekomst? Zijn er vruchtbare kruisbestuivingen tussen ontwikkelingen mogelijk en kunnen we die veranderingen ook vanuit het gebied zelf - samen met bewoners en boeren - vormgeven en begeleiden? Dat was de prikkelende opgave voor deze werkweek.

De week in woord en beeld

Maandag 28 augustus

10.00 uur Inloop kerk Pingjum

10.15 uur Welkom door organisatie

Start van de werkweek met drietal lezingen

10.30 uur Theo Spek (hoogleraar RUG) over de geschiedenis van de Marneslenk

11.00 uur Pier Vellinga (hoogleraar WUR/lid Waddenacademie) over de gevolgen van de klimaatverandering

11.30 uur Peter de Ruyter (landschapsarchitect) over de toekomst van de Marneslenk als integrale opgave

8

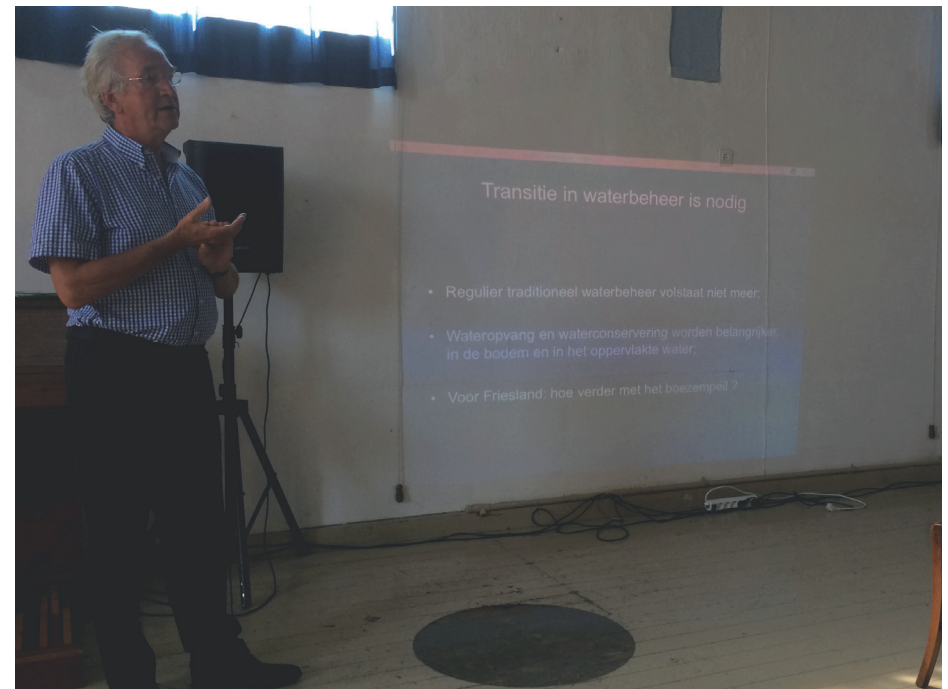
12.00 uur Lunch in de kerk

Excursie

13.00 uur Gebiedsexcursie op de fiets met medewerking van Joca Jansen (Wetterskip Fryslân) en Herke Giliam (agrariër)

17.00 uur Bagage naar slaapplekken brengen + indeling slaapplekken

18.00 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum + napraten + nader kennis maken

Lezing klimaathoogleraar Pier Vellinga; 'Transitie in waterbeheer is hard nodig'

Toelichting door Joca Jansen (Wetterskip Fryslân): hoe te komen tot een robuust zoetwatersysteem in het gebied van de Marneslenk?

Citaat avond met oral history:

'Toen de zeedijk eindelijk op deltahoogte was gebracht, was er grote opluchting en een dankdienst in alle kerken'.

Dinsdag 29 augustus

- 8.00 uur Ontbijt op slaapplek
- 9.00 uur Verzamelen op werkplaats Nieuw Atlantis + groepsindeling
+ verdeling werkplekken over het dorp
- Start werken in groepen**
- 10.00 uur Start werken in groepen,
begeleiding door Theo Spek en Peter de Ruyter
- 12.30 uur Gezamenlijke lunch, werkplaats Nieuw Atlantis
- 13.30 uur Vervolg werken in groepen,
begeleiding door Peter de Ruyter
- 17.30 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum
- 19.30 uur Avond met 'oral history' door dorpsbewoners
over de Marneslenk op de theaterzolder van Nieuw Atlantis

10

Begeleiding van een groepje door Theo Spek

Avond met 'oral history' met medewerking van Herke Giliam, Reinder Politiek en Willem de Haan ('Willem de wandelaar')

Woensdag 30 augustus

8.00 uur Ontbijt op slaapplek

9.00 uur **Vervolg werken in groepen**
Start op werkplekken

'Visiting critics' lopen langs:
Bertus de Jong (landschapsarchitect provincie Fryslân)
Dorien Haagsma (erfgoeddeskundige gemeente SWF)

12.30 uur Gezamenlijke lunch, werkplaats Nieuw Atlantis
met tussenpresentatie resultaten van de groepen

12 13.30 uur Vervolg werken in groepen,
begeleiding door Peter de Ruyter en Anne Wolff (RUG/KCL)

17.30 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum

19.30 uur Werken naar eindpresentatie toe

Bezoek 'visiting critics'; Bertus de Jong en Dorien Haagsma

Tussenpresentatie van de eerste schetsen, met stevige onderlinge discussie

Donderdag 31 augustus

8.00 uur Ontbijt op slaapplek

9.00 uur **Vervolg werken in groepen**
Start op werkplekken; puntjes op de i zetten
voor de eindpresentatie

12.00 uur Gezamenlijke lunch / ontvangst gasten + pers

13.00 uur **Eindpresentaties**
Eindpresentatie door de 3 groepen, reflecties door:

Klaas Deen, secretaris Waddenacademie
Paul van Erkelens, dijkgraaf Wetterskip Fryslân

Discussie met aanwezigen

15.00 uur Afronding werkweek + borrel + muziek door Bob Driessen
(saxofoon) en Kees de Groot (gitaar)

Het schuilkerkje van de Doopsgezinde gemeente in Pingjum, locatie van de eindpresentaties

Aandacht voor de eindpresentaties

De resultaten van de drie groepen

Om de reikwijdte en de 'veranderkracht' van het plangebied optimaal te kunnen onderzoeken zijn de drie groepjes aan het begin van de week met verschillende accenten aan het werk gegaan. Aan de hand van het overkoepelende thema 'de zoektocht naar een weerbaar en toekomstbestendig landschap in het licht van de klimaatverandering' heeft één groepje zich bezig gehouden met de directe gevolgen van de klimaatverandering op de omgeving van de zeedijk en het zoetwatersysteem. Een tweede groepje heeft zich gefocust op de gevolgen voor het landbouwkundig gebruik van het gebied en een derde groepje heeft zich geconcentreerd op de toeristisch/recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden van het gebied.

Groep klimaatverandering

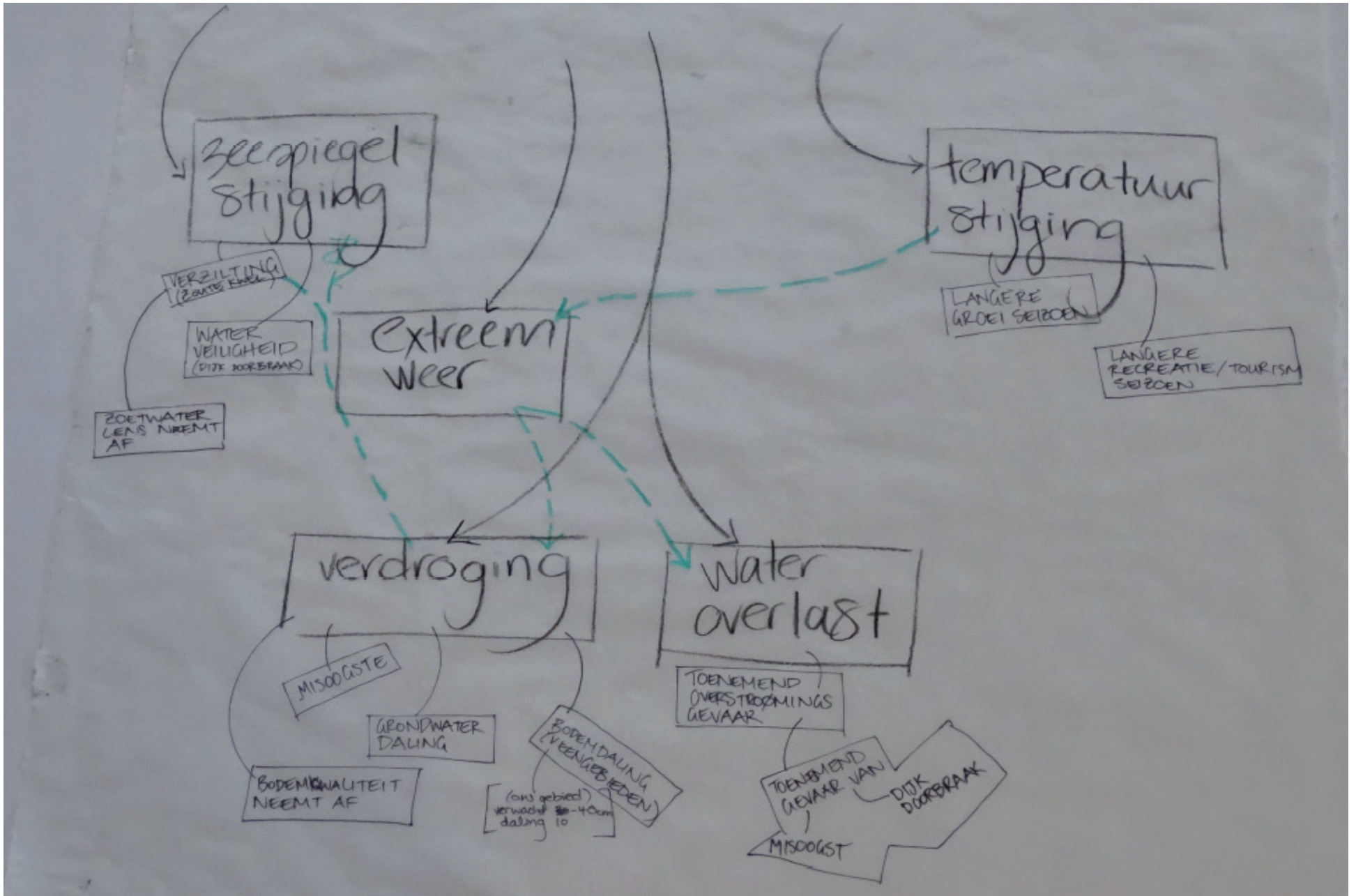
Fokelien Looijenga
Rowie aan de Wiel
Alexandra van Zyl

‘De Marneslenkse mienskip,
boartsjen fan wetter en it lân’

De groep heeft een grondige analyse gemaakt van het gebied en nagedacht over de verschillende gevolgen van klimaatverandering, al dan niet in onderling verband. De lezing van Pier Vellinga is een belangrijke inspiratiebron. Om de gevolgen van de klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden wordt ingezet op een dubbelstrategie. Enerzijds wordt ingezet op buitendijkse landaanwinning om zo de slagkracht van de golven op de Deltadijk te kunnen temperen, waardoor verhoging van de dijk wellicht achterwege kan blijven. Anderzijds wordt binnendijs gezocht naar plekken voor zoetwaterberging, waardoor de extremen in het weer (nattere winters en drogere zomers met piekbuien) beter kunnen worden opgevangen. De plekken voor zoetwaterberging volgen vanuit een nauwkeurige studie van historische kaarten en de actuele hoogtekaart. Een groot waterbergingsgebied van globaal 300 ha wordt gesitueerd in de laagste delen van de voormalige Marneslenk, ter weerszijden van de A7 richting Bolsward. In de winter kan dit vollopen met gebiedseigen zoetwater en in het voorjaar kan dit een ideaal broedgebied (plas/drass) zijn voor weidevogels. Een tweede, kleiner gebied voor waterberging binnendijs wordt gevonden direct achter de Waddendijk ten noorden van Pingjum, tussen het relict van de Marneslenk en de restanten van de Pingjumer Halsbân. Via een klepduiker kan overtollig boezemwater via dit overloopgebied direct worden geloosd op de Waddenzee.

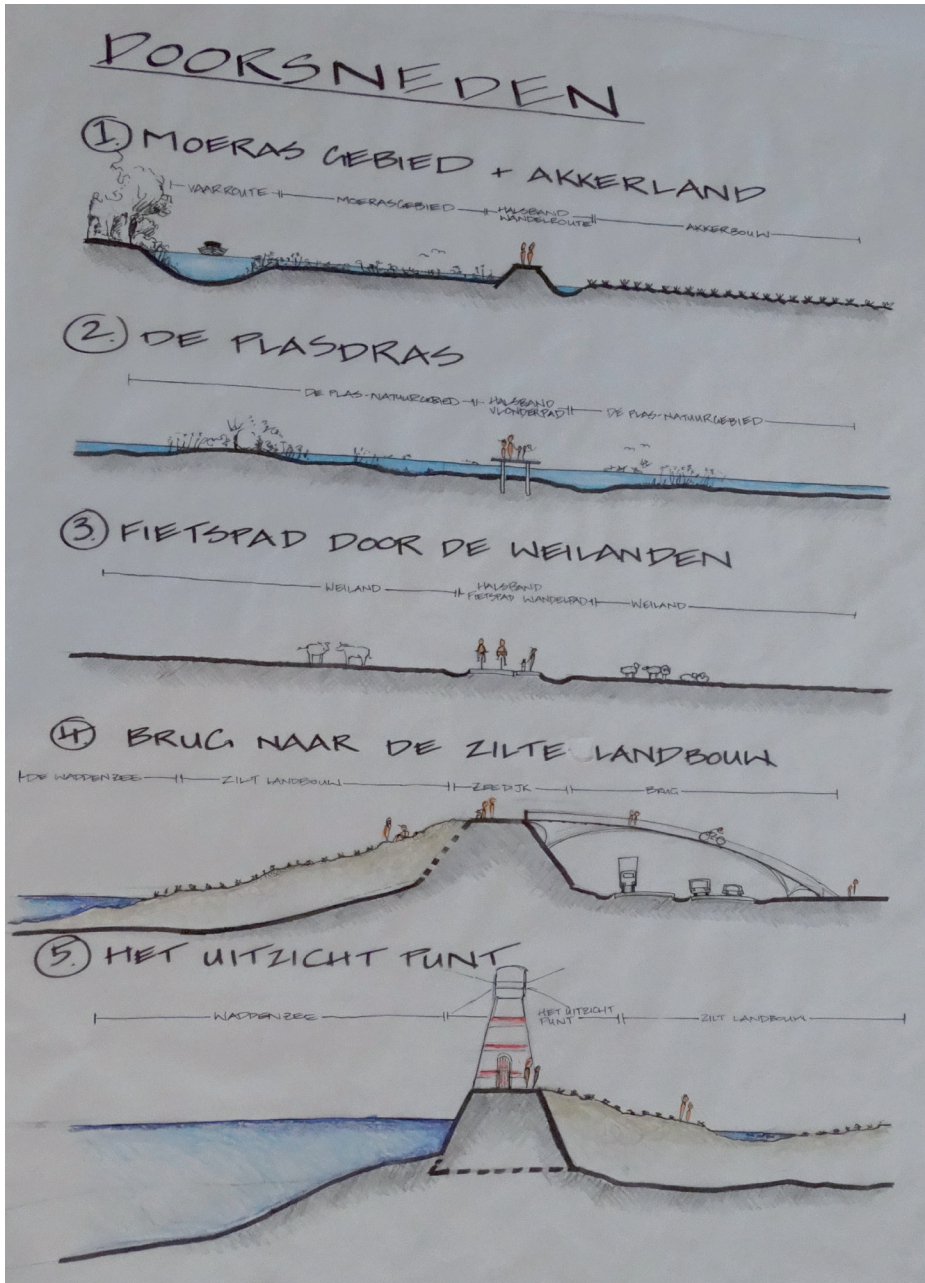
Een vondst is het doortrekken van de zuidwestelijke dijk van de Zuricheroordpolder in de vorm van een strekdam. Door de nieuwe dam ontstaat er een luw gebied, waarin de landaanwinning in de vorm van kwelders met palenrijen naar verwachting snel op gang komt. Tenslotte wordt in dit integrale plan de Pingjumer Halsbân nieuw leven ingeblazen door een koppeling met een rondgaande recreatieve route. Een doorgaand wandelpad (en deels fietspad) verbindt de historische dijk met de nieuwe interventies in het landschap; er ontstaat een reeks van plekken met elk een eigen beleving en verhaal. Dat de historische Halsbân op een enkele plek wordt vervangen door een vlonderpad is onderdeel van de innovatieve denkwijze van deze groep.

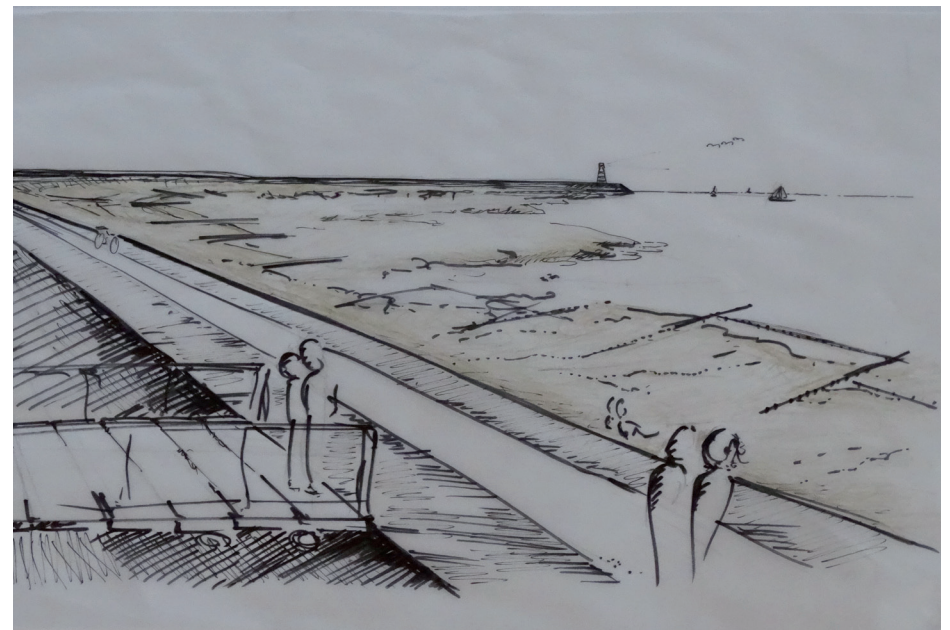
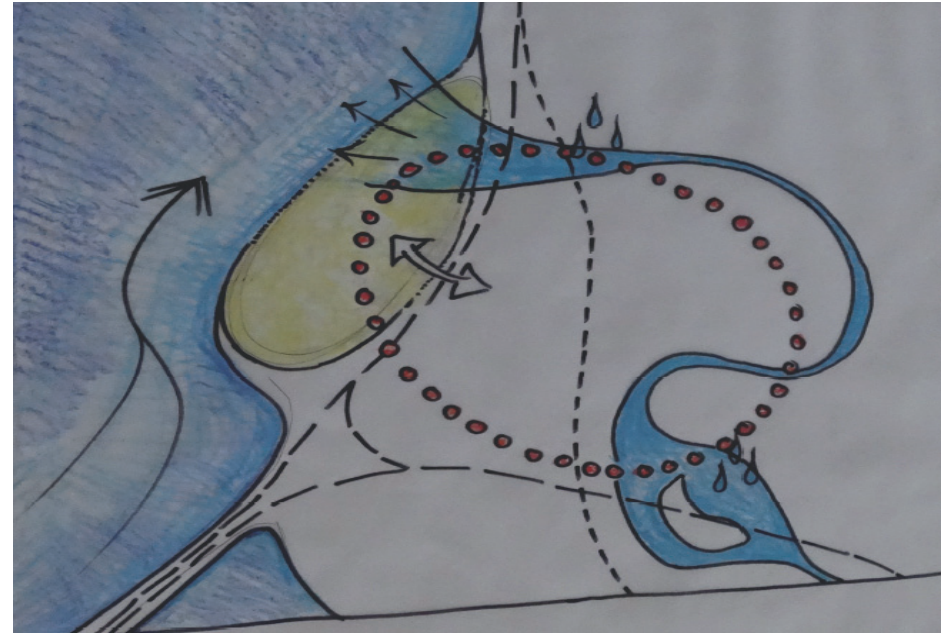
Analyse gevolgen klimaatverandering

Plankaart 'De Marneslenkse mienskip, boartsjen fan wetter en it lân'

Doorsneden behorende bij plankaart

Concept + impressie buitendijks gebied

Groep agrarisch landgebruik

Lidy van der Lugt
Eva Ruiters
Mans Schepers

‘De Marneslenk, binnendijks en buitendijks’

De groep die zich richt op het toekomstige agrarische landgebruik in het licht van de klimaatverandering komt met een heldere analyse: er zijn nogal wat verschillen in het huidige landbouwkundige gebruik ten opzichte van vroeger tijden. Dat heeft zijn weerslag op de belevingswaarde van het landschap, de biodiversiteit en de kwaliteit van de bodem. Wat opvalt is dat de hoeveelheid sloten en slootjes in het gebied drastisch is verminderd ten opzichte van oude kaarten. Grotere percelen maken het de boer makkelijker om zijn land te bewerken, maar verminderen het waterbergend vermogen van de Marneslenk en omgeving. De zoetwaterlens, die van nature in de bodem van de waddenkust aanwezig is wordt daardoor dunner en dunner. Het huidige lage polderpeil van de sloten versterkt dit effect, terwijl het boezempeil in het gebied relatief hoog ligt (-0,52 NAP). Er zit dus nog voldoende marge in het gebied om anders om te gaan met het peilbeheer. Een ander opvallend punt is het eenzijdige landgebruik. Nu zien we vooral bieten, aardappelen en mais in het gebied. Het landgebruik was tot voor enkele decennia anders; diverser en veelkleuriger. Vanuit de avond met ‘oral history’ komen verhalen over peulvruchten, vlas, gerst en blauwmaanzaad; de ‘lytse bouhoeke’ was een mozaiek van kleuren en geuren. De groep laat zich door deze informatie en hun eigen kennis inspireren om binnendijks te kiezen voor herintroductie van gewassen. Niet uit nostalgische overwegingen, maar omdat deze gewassen zich in het verleden hebben bewezen in moeilijke klimaatomstandigheden, zoals in de periode van de terpbewoning. Het kleurrijke palet aan gewassen wordt op de plankaart zorgvuldig ingetekend, gekoppeld aan het herstel van het slotenpatroon, zodat de schaal van het landschap aantrekkelijker wordt voor bezoekers. Gekozen wordt voor een polder in de zone tussen de Harnzer Feart/Bidlersfeart (beiden op boezempeil) en de oude loop van de Gulden Halsband, waardoor het waterpeil flexibel ingesteld kan worden. Door het afwijkende landgebruik wordt de Halsband herkenbaarder in het landschap.

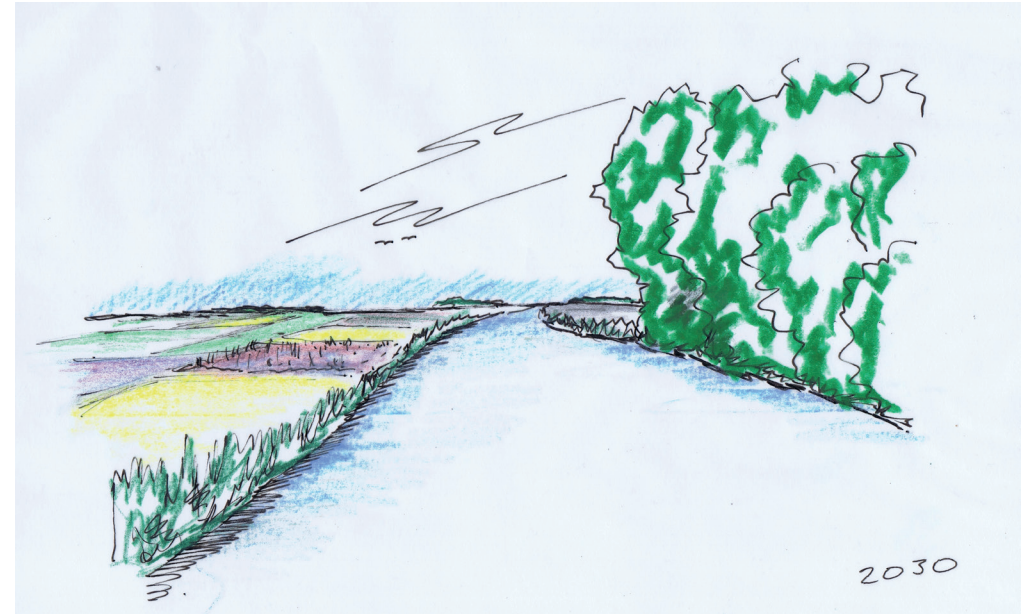
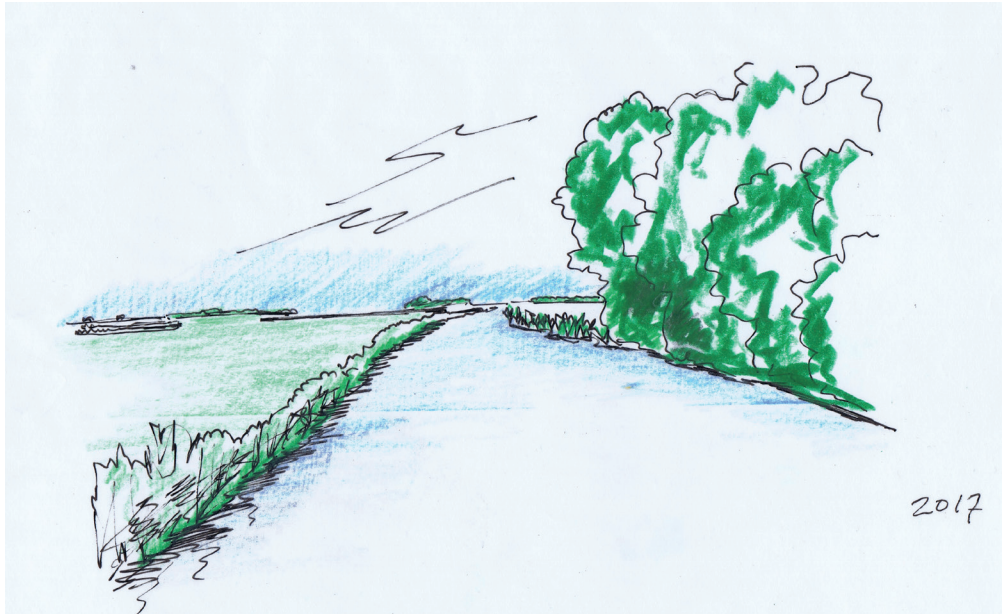

1850

Buitendijks zet de groep in op een groot testgebied voor zilte teelten. Het gebied wordt omringd door een dam in een gebogen vorm, die de proefvelden ontsluit. De ontsluiting takt aan op de weg richting Zurich en op de loopbrug over de provinciale weg. De wandelroute koppelt vervolgens het oude kloosterterrein Vinea Domini aan de Halsband en aan de zone met weerbare, veelkleurige landbouwgewassen binnendijks.

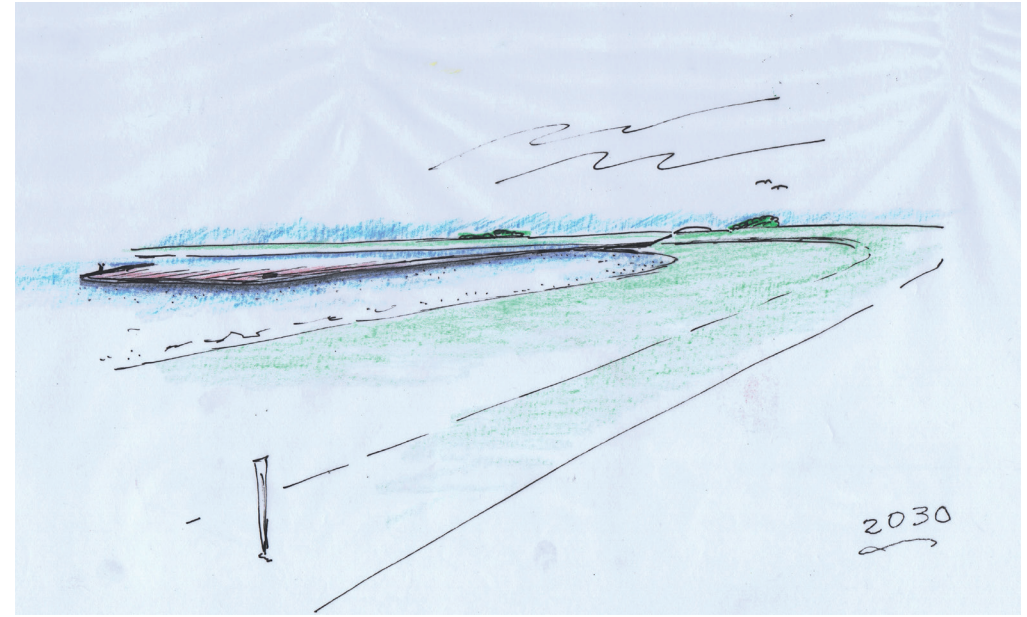
Plankaart

Beeld van huidige en toekomstige situatie van de zone tussen Gulden Halsband en de Harnzer Feart. De teelt met een beperkt aantal gewassen voor de wereldmarkt wordt stap voor stap vervangen door een kleurrijk palet aan historische landbouwgewassen voor een klimaatbestendig, regionaal, maar ook innovatief gebruik. Denk aan het gebruik van vlas voor de bouw van auto's en de fabricage van hockeysticks.

Weerbare, oude landbouwgewassen als vlas en stokboon.

Beeld van huidige en toekomstige situatie van het gebied buitendijks met ruimte voor proefvelden zilte teelten. De Waddendijk zelf wordt omgevormd van grijze asfaltdijk naar een brede, groene dijk met aan de voet kwelderontwikkeling.

Beeld van mogelijke zilte teelten, van lamsoor tot zeekraal.

Groep recreatie en toerisme

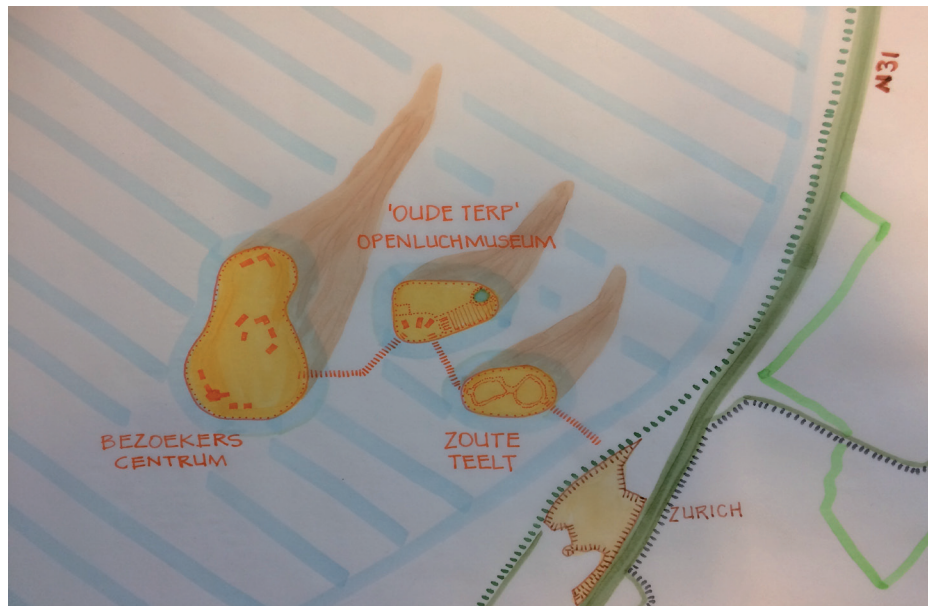
Louise-Marie Capelle Burny
Anneloes de Groot
Iris Koppert

'De Marneslenk, waar land en zee samenkomen'

De groep begint de week met zichzelf de vraag te stellen: 'Wat maakt dit gebied zo uniek, dat recreanten het niet mogen missen?' Middels een woordweb en een sterkte/zwakte analyse wordt minutieus geprobeerd een antwoord te vinden op die vraag. De belangrijkste reden lijkt - mede op basis van de lezingen - de rijke historie van het gebied. In de 6e en 7e eeuw n. Chr. was het terpenlân één van de dichtst bevolkte gebieden van Noordwest Europa. In deze gouden eeuwen van Fryslân was er sprake van een rijke handel met overzeese gebieden. Ook de aanleg van de Gulden Halsbân rond 1200 als één van de eerste moederdijken in Nederland, Grutte Pier van Kimswerd en het verhaal van de doopsgezinde voorman Menno Simons - boerenzoon uit Witmarsum - zijn het waard om in samenhang verteld te worden. En juist die samenhang kan in het 'Gouden land' nog sterk verbeterd worden lijkt het.

Naast de rijkdom aan verhalen kenmerkt het gebied zich door rust en ruimte in sterk contrast met de drukte van de Randstad. Via de 'Amsterdam-dike' (de Afsluitdijk) ligt Amsterdam op nog geen 70 minuten rijden. Het beleven van rust en vertraging kan worden gekoppeld aan het beleven van 'slow food', streekeigen producten die horen bij het gouden land. Een sterk verbeterd netwerk van fiets- en voetpaden en vaarverbindingen kan eten, rust en verhalen bij elkaar brengen in één dag tijd. Ontbrekende schakels (missing links) in het recreatieve netwerk worden door de groep opgespoord en ingevuld. Zo wordt de Pingjumer Gulden Halsbân volledig toegankelijk als voetpad en deels als fietspad. Waar mogelijk wordt het intensieve landbouwverkeer losgekoppeld van de recreatieve routes. Ook in deze groep is gekeken naar het klimaatvraagstuk. Het laagst gelegen deel van de voormalige marneslenk rondom de A7 richting Bolsward wordt ingevuld als waterretentie; de noordelijke grens van het retentiegebied is het voetpad op de Halsband waar eenvoudig een stuw in kan worden geplaatst om het peil te reguleren. Door de voormalige slenk op deze manier weer zichtbaar te maken wordt de herkenbaarheid en aantrekkelijkheid van het gebied voor de toerist vergroot.

Kers op de taart in deze visie is de ontwikkeling van een reeks van terpen buitendijks bij Zurich. De terp is voor veel toeristen en buitenlanders een onbekend fenomeen. Door de ontwikkeling van een drietal terpen als 'vooroever' in de Waddenzee wordt het verhaal van de terp verteld in aanvulling op het bezoekerscentrum in De Nieuwe Afsluitdijk. Per (excursie)boot zijn beide verhalen aan elkaar gekoppeld.

BRANDING

- TOWN/CITY
- REGIONAL

LOCAL AMENITIES

- PIZZERIA
- BAR • CAFÉ (FOOD)
- CAMPING
- THEATRE/WORKSPACE
- CHURCH + SMALL CHURCH
- THEATRE

RESILIENCE

- WATER
- CLIMATE (CHANGE) (DEVELOPMENT)
- BIODIVERSITY
- CIRCULAR ECONOMY
 - TOURISM
 - ↓
 - FUND
 - ↓
 - INVEST
- SALINE AGRICULTURE

ACTIVITIES

- CULINARY EXPERIENCE
- LOCAL PRODUCTS
- CYCLING / WALKING
- CAMPING / BNB/HOTEL
- CANOE / KAYAK
- CAFÉS/RESTO
- BIRD WATCHING
- STAR GAZING
- TRIATHLON
- CANDLE LIGHT ROUTES/TOURS

TOURISM + RECREATION

WADDEN SEA

- CONNECTION TO WADDEN ISLANDS
- CONNECTION TO HARLINGEN (PUBLIC TRANSPORT)
- NATURE VALUE
- DIKE 'EXPERIENCE'
- 'BERLIN WALL'
- RECONNECT LAND + SEA
- BOLWARDER VAART

LOCAL IDENTITY

- HISTORICAL DEVELOPMENT
- ORAL HISTORY
- ARCHITECTURE
- BIODIVERSITY
- LANDSCAPE
- AGRICULTURAL USE (CROP CHOICE)
- SILENCE/SOUNDS OF NATURE
- MARNE SLENK
- DIKE SYSTEM
- TERPS
- MONASTERIES

APP ON PHONE

"GOLDEN LAND"

CONNECTION/NETWORK
W/ SURROUNDING VILLAGES

STRENGTHS

- SLOW LIFESTYLE
- HISTORY OF THE LAND
- CULTURAL LANDSCAPE
- ARCHITECTURE
- AGRICULTURE
- NO LIGHT POLLUTION
- BIKE PATHS/ROUTES
- PROXIMITY TO HARLINGEN
- PROXIMITY TO AMS
- PROXIMITY TO WADDEN SEA/ISLANDS
- BIKE PATHS

OPPORTUNITIES

- BIKE PATHS/ROUTES
- CANALS/WATERWAYS
- COMMERCIAL LOCATIONS
- DIKE PATH/ROUTE
- LAND BELOW SEA LEVEL
- AVAILABILITY OF COMMERCIAL SPACE
- ENDLESS VISTAS
- MASSIVE NIGHT SKY
- HERITAGE BLDG: CHURCHES/MILK FACTORY (NEW FUNCTIONS) ESTATES
- STORIES OF THE PPL/LAND
- SALINE CROPS
- CONNECTION FROM LAND TO WADDEN SEA

WEAKNESSES

- MISSING LINK TO WADDEN SEA
- LOSS OF BIRD HABITAT
- LOSS OF BIODIVERSITY
- MINIMAL COMMERCIAL ACTIVITIES
- MINIMAL ATTRACTIONS/AMENITIES/FACILITIES
- STRONG WINDS

CONSTRAINTS

- ACCESS BY BUS - LACKING
- HIGHWAY BY PASSES AREA
- PRIMARILY AGRICULTURAL LAND
- AREA IS UNKNOWN - TOWNS - NOT ADVERTISED
- LOCALS MAY NOT SEE A PROBLEM WITH CURRENT SITUATION

Plankaart 'De Marneslenk, waar zee en land samenkomen'

Slow food in combinatie met een sterk verbeterd stelsel van wandel- en fietspaden en waterverbindingen kan het gebied van de Marneslenk aantrekkelijker maken voor dag- en verblijfsrecreatie.

LEEWARDER COURANT

01 september 2017, pag. 22

Een nieuwe rol voor in vergetelheid geraakte slenk

HALBE HETTEMA

PINGJUM De in vergetelheid geraakte Marneslenk, die ooit Bolsward met de Waddenzee verbond, kan wellicht een rol spelen in de strijd tegen het wassende water.

Deze week zijn studenten en jonge onderzoekers er vast mee aan de slag gegaan., in een zogenoemd *living lab*. In Pingjum lieten ze zich informeren door experts, bewoners en boeren. Ze zagen hoe het land er bij ligt en maakten ontwerpen voor de toekomst.

Ze hielden zich op in een bijzonder gebied. Ooit lag hier de Marneslenk, waar nu nog een kronkelend slootje van over is. Van de Gulden Halsbân, de dijk van tien eeuwen geleden, is ook weinig terug te vinden.

Toch zijn het juist deze historische elementen die in de ontwerpen van de toekomstmakers centraal staan.

Alles draait om het omgaan met water, volgens de onderzoekers. Verzilting wordt een groot probleem, net als perioden van extreme droogte of juist wateroverlast. De ontwerpers willen de Halsbân weer

Contouren oude dijk aankleden met kleurenpalet van gewassen

zichtbaar maken. De Marneslenk, met aan de monding een klepduiker, moet weer in verbinding komen met de zee. Landaanwinning buitendijks kan benut worden voor zilte teelt.

Dat biedt mogelijkheden voor de

landbouw in dit gebied. Buitendijks een proefgebied voor zilte teelt, binnendijks zouden de contouren van de oude Halsbân kunnen worden aangekleed met een palet van kleuren van verschillende gewassen uit vervlogen tijden. De eenvormigheid wordt verdreven, ook al door het graven van meer slootjes die het vaste bestaande patroon doorbreken.

De zo vernieuwde streek zal ook meer toeristen trekken. Zeker als er in de dorpen extra voorzieningen komen en de wandel-, fiets- en vaarmogelijkheden groter worden, de mensen bewust worden gemaakt

van het landschap en er gekozen wordt voor een extra speerpunt, bijvoorbeeld de *slowfood*-beweging.

Secretaris Klaas Deen van de Waddenacademie en dijkgraaf Paul van Erkelens van Wetterskip Fryslân toonden zich onder de indruk van de resultaten van de proeftuin van jonge wetenschappers.

Over de toepasbaarheid lieten ze zich niet uit, maar daar gaat het ook niet om, volgens Van Erkelens: „Je moet met kennis en creativiteit van alle disciplines de problemen die op ons afkomen te lijf. Dat is dus de werkwijze die hier is getoond.”

Jongeren presenteren visie op Marneslenk

• Onderzoekers buigen zich over toekomst oude zeearm

👤 **Bauke Boersma**

Pingjum | Het Marneslenkgebied is een beetje een vergeten hoekje van Fryslân. Het gebied ligt rond Pingjum op de plek van de vroegere Marne. Deze zeeslenk brak ten noorden van Pingjum het land in, liep om het dorpsgebied naar het zuiden en slingerde richting Bolsward.

De slenk is vandaag de dag nog enigzins herkenbaar aan de Pingjumer Gulden Halsbân, de dijk die omstreeks 1200 werd voltooid. Dit dijkje beschermde de bewoners tegen het gevaar van opstuwend water en bestreed verzilting van het binnendijkse land. Na het afdammen van de Marne verloor de Pingjumer Gulden Halsbân de zeeverende functie en sindsdien is het dijkje vooral een cultuurhistorisch landschapselement. Vanaf de deels toegankelijke dijk kijkt men uit over de akkerbouwvelden in de voormalige zeeslenk.

In het Marneslenkgebied gaan in de toekomst grote veranderingen plaatsvinden. De zeespiegelstijging in de Waddenzee zal bijvoorbeeld leiden tot meer verzilting van het binnendijkse gebied en dat heeft gevolgen voor de landbouw en de biodiversiteit.

De verandering die eraan zitten te komen, waren deze week aanleiding voor het onderzoeksproject Living Lab Marneslenk 2.0. Gedurende de

week hebben studenten van de Rijksuniversiteit Groningen en Wageningen Universiteit en jonge onderzoekers van Wetterskip Fryslân en de Jonge Waddenacademie zich over de toekomst van het gebied gebogen. Zij deden dit op initiatief van landschap-sarchitect Peter de Ruyter, hoogleraar Theo Spek van de RUG en ontmoetingscentrum Nieuw Atlantis. De werkweek kwam tot stand met steun van de Waddenacademie, Wetterskip Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân.

Kleurrijk palet

De studenten en onderzoekers hebben gekeken hoe het gebied rond Pingjum in de toekomst weerbaar, aantrekkelijk en toegankelijk kan blijven. Ze deden veldonderzoek, bestudeerden de geschiedenis van de streek en spraken met bewoners. Dat leverde drie toekomstvisies op, die gistermiddag in de voormalige doopsgezinde kerk van Pingjum werden gepresenteerd.

Onderzoekers Fokelien Looijenga, Rowie aan de Wiel en Alex van Zyl stellen voor de gevolgen van de zeespiegelstijging te lijf te gaan met nieuwe binnendijkse waterbergingsgebieden en buitendijkse landaanwinning bij Zurich. Rowie: „Die buitendijkse polder kan misschien wel landbouwgrond worden. Bijkomend voordeel is dat je de Waddenzee minder zwaar belast, want de landaanwinning breekt de golfslag.”

Eva Ruiter, Mans Schepers en Lidy van der Lugt pleiten voor het terugbrengen van het slotenpatroon in de

voormalige Marneslenk. Het gebied telde vroeger veel watergangen, maar die zijn bijna allemaal verdwenen. Als gevolg hiervan kan het zoetwater minder worden vastgehouden. De drie onderzoekers willen daarnaast de teelt van vlas, gerst en koolzaad stimuleren en buitendijks een proefgebied voor zilte teelt aanleggen. „Nu zien we hier vooral graan, bieten, maïs en aardappelen. Dat is te eenzijdig”, aldus Eva. Als het aan

haar ligt, tooit de Pingjumer Gulden Halsbân zich in de toekomst met een „kleurrijk palet aan gewassen”.

Het oude dijkje moet op termijn helemaal toegankelijk worden voor fietsers en wandelaars, vinden Louise Capelle-Burny, Iris Koppert en Anne-loes de Groot. Samen met het uitventen van streekproducten en het aanleggen van bijvoorbeeld kanoroutes trekt dit toeristen naar het gebied.

Dijkgraaf Paul van Erkelens van

Wetterskip Fryslân toonde zich ver-guld met de visies. „Ik weet niet of alle voorstellen haalbaar zijn, maar dit is wel de manier om naar de problemen van deze tijd te kijken. We moeten zoeken naar integrale oplossingen en daarbij hebben we de creativiteit van jonge mensen hard nodig.” Als het aan Van Erkelens ligt, belanden de visies niet in een la, maar keren ze terug aan de bestuurstafels van de betrokken partijen.

De Pingjumer Gulden Halsbân is een oud dijkje in het landschap. Het dijkje moet in de toekomst volledig toegankelijk zijn voor fietsers en wandelaars, vinden jonge onderzoekers. Marchje Andringa

Overzicht deelnemers

1. Eva Ruiter - Wetterskip Fryslân (trainee)
2. Fokelien Looijenga - Wetterskip Fryslân (trainee)
3. Iris Koppert - Wetterskip Fryslân (trainee)
4. Mans Schepers - De Jonge Waddenacademie
5. Rowie aan de Wiel - RUG KCL
6. Alexandra van Zyl - Wageningen Universiteit
7. Louise-Marie Capelle Burny - Wageningen Universiteit
8. Lidy van der Lugt - Wageningen Universiteit
9. Anneloes de Groot - IAHL Larenstein Leeuwarden

Deelnemers + begeleiders/organisatie

Het vervolg over resultaat + werkwijze

De resultaten van de werkweek zijn indrukwekkend te noemen. Zoals bij de eindpresentatie geconstateerd zijn de drie visies complementair en redelijk eenvoudig 'in elkaar te schuiven' tot een totaalvisie voor het gebied als stip op de horizon voor de langere termijn. Een totaalvisie die bijvoorbeeld de omgevingsvisie van Provincie en de gemeente Súdwest Fryslân kan voeden, maar ook het beleid van het Wetterskip.

Elk groepje heeft gedurende de week ingrediënten ontdekt en benoemd voor de toekomst van de Marneslenk. Die ingrediënten kunnen andere initiatieven in het gebied inspireren. Dat geldt voor het project Marne Art dat de komende tijd zijn beslag vindt, maar bijvoorbeeld ook voor het marketinginitiatief Bestemming Noardwest; de Marneslenk en omgeving als 'gouden land' in een oude zee.

Maar misschien nog wel het mooiste resultaat van de week is de werkwijze zelf. Het Living Lab blijkt een doeltreffend middel om in korte tijd - in een 'pressure cooker' - tot een rijke oogst aan inspirerende ideeën te komen in samenspraak met het gebied. De combinatie van jong en oud - nieuwsgierig en verwonderd versus gepokt en gemazeld - levert enorm veel energie en creativiteit op. Daarmee is het een werkwijze die het verdient om ook elders toegepast te worden in Fryslân.

Colofon

Stichting Nieuw Atlantis Pingjum

Gerda Holzhaus
Bob Driessen

(0517) 57 96 07
(0)6 23 11 35 15

info@nieuwatlantis.com
<http://nieuwatlantis.com/>

Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur Haarlem

Peter de Ruyter

(0)6 202 08 444

info@peterderuyterlandschap.nl
www.peterderuyterlandschap.nl

Kenniscentrum Landschap RUG Groningen

Theo Spek
Anne Wolff

050-3638951
06-20136689

theo.spek@rug.nl
www.rug.nl/staff/theo.spek
www.rug.nl/research/kenniscentrumlandschap

Met dank aan:

36

